

talrijk. Gebrek aan voedsel (kleine zoogdieren) en mogelijk gebrek aan nestgelegenheden kunnen hier de oorzaak van zijn. Het lage aantal paren voor de provincie Noord-Brabant is vooral het gevolg van het kleine aantal medewerkers in deze provincie. De zeer recente „Avifauna van Noord-Brabant” geeft echter een nauwkeurige schatting van het aantal broedparen.

Over veel gebieden in het oosten van het land ontbreken nog gegevens.

In het eindverslag van 1968 zal uitvoerig worden ingegaan op de nestplaatskeuze van de torenvalk. Een klein percentage

Provincie	Aantal broedparen (1966 + 1967)
Groningen	20
Friesland	76
Drente	55
Overijssel	44
Gelderland	126
Utrecht	68
Z.-Holland	65
N.-Holland	123
Zeeland	1
N.-Brabant	39
Limburg	67
Totaal	684

van de torenvalken broedt in steden op kerktorens of op andere hoge gebouwen. Dergelijke broedgevallen werden o.a. gemeld uit Amsterdam, Utrecht, Den Haag,

Dordrecht en Haarlem. Het schijnt dat in deze grote steden de torenvalk ook werkelijk in de steden jaagt en dan vooral op mussen.

Buiten de steden bieden, behalve kerktorens, vooral ook molens goede broedgelegenheden.

Een ander deel, mogelijk 5 à 10 % van de torenvalkpopulatie, maakt gebruik van de door de mens aangeboden nestgelegenheden zoals nestkasten, eendenkorven of zelfs melkbussen.

In 1967 werden weer gegevens verkregen over de jongenproductie van de torenvalk. Van 35 nesten vlogen 149 uit, hetgeen neerkomt op een gemiddelde van 4,25 jong per nest. In 1966 bedroeg dit cijfer 3,80 van 25 nesten. De oorzaak van deze stijging is mogelijk het talrijker voorkomen van muizen in bepaalde gebieden. Vele valken en uilen zijn dan in staat een hoger aantal jongen groot te brengen.

Het tot op heden verkregen aantal waarnemingen betreft mogelijk nog maar de helft van het in werkelijkheid in Nederland aantal broedende torenvalken.

Ik hoop dat in 1968 nog vele enthousiaste medewerkers bereid zullen zijn gegevens te verzamelen en op te zenden. Aan het eind van dit jaar zal dan een overzicht van deze 3-jarige census worden samengesteld.

Inventarisatie van de gierzwaluw

Door N. A. Ferbeek

Weinig tellingen zullen zo moeilijk zijn als die van de gierzwaluw. Het gebruik maken van een vergelijkingsfactor zal waarschijnlijk tot zeer onnauwkeurige schattingen leiden. Voorlopig is het dan ook de bedoeling in die gebieden waar geteld wordt, dit enkele jaren te herhalen en dan hoop ik de inventarisatie in 1969 af te ronden. Het is dan wel zaak dat waar geteld wordt, zoveel mogelijk gesloten gebieden worden gevormd. Hiermee bedoel ik dat b.v. van een bepaalde stad niet alleen het noorden en het zuiden

worden geteld, maar de gehele stad. De medewerkers krijgen van mij nog enige toelichting en ook de adressen van diegenen, die in dezelfde omgeving tellen. Dit met het oog op een eventuele samenwerking. Het aantal bewerkers zag ik nog graag wat toemenen.

Allereerst ben ik nog een woord van dank verschuldigd aan de heer C. v. d. Anker te Wageningen, die mij vele waardevolle adviezen heeft gegeven om het onderzoek op de juiste manier te kunnen opzetten.

Er hebben 81 medewerkers aan deze inventarisatie deelgenomen. Velen gaven vaak nog meer bijzonderheden dan dat ik had gevraagd!

Uit de vele gegevens die binnenkwamen mag ik de conclusie trekken dat op plaatsen waar de oude binnenstad verdwijnt en door nieuwbouw wordt vervangen, de vogels moeilijkheden hebben met het vinden van nestgelegenheid. Misschien is het nodig dat we de gierzwaluwen tegemoet komen met het ophangen van nestkasten. Ik zal het op prijs stellen als mensen die hiermee ervaringen hebben zich met mij in verbinding stellen.

Werd de eerste gierzwaluw in 1967 op 21 april waargenomen, zo omstreeks 15 mei waren de meeste gearriveerd. De vogels blijven maar kort: een maand of drie. Van de trek is weinig bekend. Ze vliegen hoogstwaarschijnlijk op grote hoogte.

Telt men in een bepaalde kolonie overdag en ziet men slechts enkele vogels, dan kan het best zijn als men 's avonds terug komt, dat men enkele honderden vogels boven de kolonie in de lucht ziet. Is het koud en guur dan laten de vogels zich vaak dagenlang niet zien. Bij ongunstige weersomstandigheden kunnen zij de kolonie tijdelijk verlaten om een gebied te zoeken met beter weer en dus ook gunstiger voedselomstandigheden. Verder kunnen zowel jonge als oude vogels dagenlang zonder voedsel, ze geraken dan in een toestand die aan de bij verschillende dieren voorkomende winterslaap doet denken. De lichaamstemperatuur kan tot 10° C dalen! De gierzwaluwen hebben in deze periode een sterk verminderd energieverbruik. Volgens de heer C. v. d. Anker duurde zo'n periode in 1962 te lang en toen trad massale sterfte op.

Dat niet alle vogels 's avonds in de nesten terugkeren heeft geleid tot de wonderbaarlijkste verhalen. Hierover is intussen het één en ander bekend geworden, mede door de waarnemingen van de heren C. de Graaf en E. Weitnauer. Weitnauer deed reeds vóór de oorlog waarnemingen in Zwitserland bij gierzwaluwen, die in speciale nestkasten broedden. Het bleek hem dat de gierzwaluwen als éénjarige vogels nog niet broeden. Het gebeurde meermalen dat hij onder gunstige weersomstandigheden met het invallen van de duisternis verschillende vogels zag opstijgen. Weitnauer ging dan de nestkasten controleren en ontdekte dat de broedvogels voor het merendeel in de kasten aanwezig waren, doch dat de eenjarigen ontbraken. Door waarnemingen en met hulp van automatische apparatuur werd vastgesteld, dat gedurende de duisternis geen vogels in en uitvlogen. Later bleek dat soms ook broedvogels aan het opstijgen deelnamen. Zeer vroeg in de ochtend verschenen deze vogels dan weer in de kolonie, voordat de vogels die in de nestkasten waren gebleven, uitvlogen.

In 1951 ging Weitnauer voor het eerst met een bevriende piloot per vliegtuig de opstijgende vogels na. Tot op meer dan 1,5 km hoogte werden daarbij nog gierzwaluwen waargenomen. Tijdens vliegtochten werden waarnemingen gedaan en werden op grote hoogte luchtstromen met een temperatuur van 20-30° C vastgesteld. Ook tijdens de

oorlog werd door oorlogsvliegers melding gemaakt van het 's nachts waarnemen van gierzwaluwen.

Over nestoverij heb ik geen gegevens binnengekregen, slechts twee verkeersslachtoffers werden gemeld. Er blijkt hier en daar nog een paartje gierzwaluwen apart te broeden maar verreweg de meeste vogels leven in kolonies.

In 1967 is er in 200 steden of dorpen geteld. In deze plaatsen werden 4.380 broedvogels en/of éénjarige vogels geteld.

Graaf. C. de, 1950. De nachtuluchten van de gierzwaluw. Ardea 38: 165-178.

Weitnauer, E. 1960. Ueber die Nachtflüge des Mauerseglers. Orn. Beobachter 57: 133-141.

De tellingen van de huiszwaluw in 1967

Door J. Philippona

Aan vele huizen en gebouwen in ons land broedt de huiszwaluw. Hoeveel het er precies zijn weten we niet. Wel zullen we de tellingen van 1966 en 1967 door schattingen proberen aan te vullen om zo tot een aanvaardbare schatting te komen. Dat zal dan te danken zijn aan vele medewerkers. In 1966 waren dat er ruim 90, in 1967 zelfs 320, waaronder 150 leerlingen van scholen in het westen van Zeeuws-Vlaanderen.

Het is de bedoeling om in de toekomst een samenvattend artikel te schrijven over het gehele onderzoek. Alle medewerkers krijgen dat verslag in ieder geval dan toegestuurd. Het onderzoek kan niet meer op dezelfde voet worden voortgezet. Toch zal het interessant zijn om de komende jaren een deel van de huiszwaluwbevolking in de gaten te blijven houden. Hopelijk kan dat op de volgende twee manieren:

1. Het tellen van de grote kolonies van 25 en meer nesten. Vaak zitten grote aantallen nesten jaren achtereenvolgend aan hetzelfde gebouw. Elke opgave over zulke vestigingen blijft welkom.
2. Het tellen van alle nesten in een bepaald, duidelijk afgebakend gebied, zoals een stad, een polder of een plattelandsgemeente. Zulke tellingen zijn vooral in 1967 al op verschillende plaatsen uitgevoerd. Bepaalde medewerkers zullen daarover binnenkort nog een stencil krijgen. Hopelijk zijn deze mensen nog enige keren in staat hun krachtsinspanningen te herhalen.

Maar nu de tellingen van 1967. Deze geven een totaal van 17.900 nesten (in 1966 ongeveer 7.000). Er is in het tweede jaar in meer gebieden geteld dan in 1966. Het grotere aantal nesten in 1967 betekent dus niet dat de huiszwaluw in aantal is vooruitgegaan. De grote kolonies met 25 of meer nesten geven een totaal van 3558 en dat is 19,9 % van 17.900. In 1966 waren dat er 1350 op de 7.000 (19,3 %). De grootste vestigingen in 1967 waren: gemeaal Wortman, Lelystad: 176, boerderij Zaamslag: 170 boerderijen West Zeeuws-Vlaanderen: 164 en 141, boerderij Wieringermeer: 105, gemeaal Oldebroek en bijgebouw: 120, boerderij Rilland Bath: 104, boerderij Colijnsplaat: